

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA HUQUQIY MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

G'iyosiddinova Mahliyo Otabek qizi

Andijon Davlat Pedagogika instituti

Ijtimoiy gumanitar fanlarni o'qitish

metodikasi (Huquq ta'limi)

Magistratura 1-bosqich talabasi

Annotatsiya

Mazkur maqola O'zbekiston Respublikasida huquqiy madaniyatni shakllantirish jarayonining o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qilishga bag'ishlangan ^{^1}. Unda mamlakatning mustaqillik yillarida qonun ustuvorligini ta'minlash, fuqarolarning huquqiy ongi va madaniyatini yuksaltirish borasida amalga oshirilgan islohotlar ko'rib chiqiladi ^{^1}. Tadqiqotda huquqiy madaniyatning milliy an'analar, tarixiy qadriyatlar va joriy ijtimoiy-siyosiy sharoitlar bilan o'zaro aloqasi o'rganiladi ^{^2}.

Kalit so'zlar: Huquqiy madaniyat, Huquqiy ong, Qonun ustuvorligi, Huquqiy ta'lim, O'zbekiston islohotlari, Milliy qadriyatlar

Abstract

This article analyzes the specific features of the process of forming legal culture in the Republic of Uzbekistan ^{^1}. It examines the reforms undertaken during the years of independence aimed at ensuring the rule of law and raising citizens' legal awareness and culture ^{^2}. The study explores the interaction of legal culture with national traditions, historical values, and and current socio-political conditions ^{^3}. Primary focus is placed on:

Keywords: Legal culture, Legal awareness, Rule of law, Legal education, Uzbekistan reforms, National values

Kirish. O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan so'ng, demokratik huquqiy davlat va erkin fuqarolik jamiyatini qurish yo'lini tanladi ^{^5}. Ushbu strategik maqsadning asosiy shartlaridan biri – jamiyatda yuksak huquqiy madaniyatni shakllantirishdir ^{^6}. Huquqiy madaniyat shaxs, jamiyat va davlatning huquqiy borliqqa munosabatini, qonunlarga rioya qilish darajasini, huquqiy bilimlarni egallash darajasini va ularni kundalik hayotda qo'llash qobiliyatini o'z ichiga olgan murakkab ijtimoiy hodisadir ^{^7}. Mavzuning dolzarbligi. Bugungi kunda O'zbekistonda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy islohotlar sharoitida, jumladan, Inson huquqlari bo'yicha Milliy strategiya va "Yangi O'zbekiston" taraqqiyot strategiyasi doirasida, fuqarolarning huquqiy faolligini oshirish va

qonunbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan huquqiy madaniyatni takomillashtirish vazifasi yanada dolzarblik kasb etmoqda ^{^8}.

Tadqiqotning maqsadi O'zbekiston Respublikasida huquqiy madaniyatni shakllantirishning asosiy mexanizmlari, tamoyillari va o'ziga xos xususiyatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat ^{^9}. Vazifalar sifatida quyidagilar belgilandi:

- Huquqiy madaniyatning milliy-tarixiy asoslarini o'rganish.
- Uning zamonaviy tendensiyalarini aniqlash.
- Bu jarayonni takomillashtirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqish ^{^9}.

O'zbekistonning huquqiy madaniyati nafaqat G'arb huquqiy an'analari elementlarini, balki Islom huquqi (fiqh) ta'siri, mahalliy an'ana va urf-odatlar (masalan, mahalla instituti) hamda sobiq sovet davri merosining murakkab qorishmasini o'zida mujassam etgan ^{^10}. Bu o'ziga xoslik huquqiy islohotlarni amalga oshirishda va huquqiy ongga ta'sir etishda e'tiborga olinishi lozim bo'lgan muhim jihatdir ^{^6}. Shu bois, mazkur tadqiqot huquqiy madaniyatni milliy o'ziga xoslikni inobatga olgan holda shakllantirish yuzasidan xulosalar beradi.

Adabiyotlar tahlili. Huquqiy madaniyat masalasi falsafa, sotsiologiya va huquqshunoslikning chorrahasida turadi. Bu mavzu bo'yicha tadqiqotlar bir necha bosqichlarga bo'linadi ^{^11}.

O'zbekistonlik olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar asosan mustaqillik davrida amalga oshirilgan islohotlarning huquqiy madaniyatga ta'sirini o'rganishga qaratilgan ^{^12}. Xususan:

- A. Saidov va X. Odilqoriyev kabi olimlar huquqiy ong va madaniyatning nazariy asoslari, milliy mentalitet bilan aloqasini chuqur tahlil qilganlar.
- Islom huquqining ta'siri va fuqarolik jamiyati institutlarining rivojlanishi masalalari B. Z. To'laganov, I. M. Zohidov tomonidan o'rganilgan.
- Oxirgi yillarda shaxsning huquqiy faolligi va korrupsiyaga qarshi kurashishda huquqiy madaniyatning ahamiyatiga e'tibor kuchaygan ^{^13}.

Xorijiy adabiyotlar tahlili huquqiy madaniyatni shakllantirishda G'arb demokratiyasi tajribasi va rivojlanayotgan mamlakatlardagi o'tish davri muammolari doirasida o'rganishni o'z ichiga oladi ^{^14}. Lourens Fridman kabi klassik nazariyotchilar huquqiy tizimning ichki va tashqi madaniyati o'rtasidagi farqni asoslab berganlar. Xorijiy tajribalarni O'zbekiston sharoitlariga tatbiq etish imkoniyatlari adabiyotlar tahlilining muhim qismidir.

Mavjud tadqiqotlarning bo'shliqlari. Ko'pgina ishlar nazariy asoslarga qaratilgan bo'lsa-da, aynan mahalliy an'analar va zamonaviy axborot texnologiyalari ta'sirida O'zbekiston huquqiy madaniyatidagi o'zgarishlarni chuqur empirik tahlil qilishga ehtiyoj bor ^{^15}. Ushbu maqola shu bo'shliqni to'ldirishga intiladi.

Metodologiya va Natijalar. Tadqiqotda huquqiy madaniyatni ko'p qirrali ijtimoiy-huquqiy hodisa sifatida o'rganishga imkon beruvchi bir qator ilmiy metodlar qo'llanildi ^{^16}:

1. Mantiqiy-nazariy usul. Huquqiy madaniyat tushunchasining evolyutsiyasi, uning tarkibiy qismlari va funksiyalari o'rganildi.

2. Qiyosiy-huquqiy usul. O'zbekistonning huquqiy madaniyatini boshqa MDH davlatlari va rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi bilan qiyoslab tahlil qilindi.

3. Tarixiy usul. Huquqiy ongning tarixiy shart-sharoitlari, shuningdek, huquqiy ta'lim va targ'ibotdagi o'zgarishlar dinamikasi o'rganildi.

4. Sotsiologik metodlar (Shartli). Fuqarolarning qonunlarga munosabati, huquqiy bilimlari darajasi va huquqiy institutlarga bo'lgan ishonchini baholashga xizmat qiladi ^{^17}.

O'tkazilgan tahlillar natijasida quyidagi asosiy natijalar aniqlandi ^{^18}:

- Yuqori normativ faollik va past ijro intizomi o'rtasidagi tafovut. O'zbekistonda yangi qonunlar qabul qilish jadalligi yuqori bo'lsa-da, ularni amalda qo'llashdagi huquqiy madaniyat darajasi (ayniqsa, mansabdor shaxslar orasida) pasligi seziladi.

- Milliy qadriyatlarning huquqiy ongda aks etishi. Mahalla instituti va jamoatchilik nazorati huquqiy madaniyatning norasmiy (noformal) mexanizmlari sifatida muhim rol o'ynaydi. Bu o'ziga xoslik huquqiy targ'ibot ishlarida hisobga olinishi kerak.

- Yangi O'zbekiston islohotlarining ta'siri. Keyingi yillarda sud-huquq tizimining ochiqqligi va korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha qilingan ishlar huquqiy madaniyatning sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarilishiga asos yaratmoqda ^{^19}. Ayniqsa, yoshlarning zamonaviy huquqiy axborot manbalariga kirishi osonlashdi.

Muhokama. O'zbekistonda huquqiy madaniyatni shakllantirish jarayonining o'ziga xosligi birinchi navbatda tarixiy meros va tezkor modernizatsiya sharoitlarining o'zaro to'qnashuvida namoyon bo'ladi ^{^20}.

Huquqiy madaniyatni shakllantirishning muhim masalalari

1. Huquq va odat (urf-odat) o'rtasidagi muvozanat. An'anaviy qadriyatlar ko'pincha rasmiy qonun normalaridan ustun turishi mumkin. Huquqiy madaniyatni yuksaltirishda milliy mentalitetga zid bo'lmagan, lekin xalqaro standartlarga mos keladigan yechimlarni topish muhimdir ^{^21}.

2. Huquqiy ta'limni amaliyotga yo'naltirish. Faqatgina normativ hujjatlarni yodlash emas, balki huquqiy bilimlarni amaliy qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishga e'tibor qaratish lozim. Maktablar, kollejlarda va OTMlarda huquqiy ta'limni metodologik jihatdan qayta ko'rib chiqish talab etiladi ^{^22}.

3. Raqamli texnologiyalar orqali ochiqlik. Davlat organlari faoliyatining ochiqqligi (masalan, E-Hukumat tizimi) fuqarolarning huquqiy institutlarga bo'lgan

ishonchini oshirishning muhim omilidir ^{^23}. Raqamli platformalar orqali huquqiy targ'ibotni kuchaytirish zarur.

Huquqiy madaniyatning samaradorligini oshirish O'zbekistonda investitsiya muhitini yaxshilash, korrupsiyani kamaytirish va fuqarolarning erkinligini himoya qilish uchun asos bo'lib xizmat qiladi ^{^24}.

Xulosa.O'zbekiston Respublikasida huquqiy madaniyatni shakllantirish jarayoni murakkab, ko'p bosqichli va o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan jarayondir. Tahlil shuni ko'rsatadiki, mamlakatda huquqiy islohotlarning yuqori darajada ekanligi, lekin amaliyotda sovet davri qoldiqlari va ba'zi an'anaviy yondashuvlar tufayli bu jarayonning sekinlashishi kuzatiladi ^{^25}.

Asosiy xulosalar:

1. Huquqiy madaniyatni shakllantirishda milliy (Mahalla instituti) va xalqaro (Inson huquqlari) me'yorlarni uyg'unlashtirish O'zbekistonning asosiy yutug'i bo'lishi kerak.

2. Huquqiy ta'lim va targ'ibot tizimini zamonaviy interaktiv usullar orqali yanada amaliy va shaxsga yo'naltirilgan qilish zarur.

3. Qonunlarga rioya etishda davlat organlarining o'rnak bo'lishi – qonun ustuvorligini mustahkamlashning asosiy shartidir.

Tavsiyalar:Hukumat va tegishli tashkilotlarga huquqiy bilimlar darajasini doimiy ravishda sotsiologik monitoring qilish tizimini joriy etish, shuningdek, yoshlarga qaratilgan innovatsion huquqiy axborot kampaniyalarini kuchaytirish tavsiya etiladi ^{^26}

Adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. Mirziyoyev Sh. M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
3. Saidov A. X. Huquqiy madaniyat nazariyasi: darslik. – Toshkent: Adolat, 2018.
4. Odilqoriyev X. T. Huquqiy madaniyat va huquqiy ong. – Toshkent: TDYI nashriyoti, 2015.
5. To'laganov B. Z. Fuqarolik jamiyati va huquqiy madaniyatning shakllanishi. – Toshkent: Fan, 2019.
6. Zohidov I. M. Huquqiy ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari. // Huquq va burch. – 2022. – № 4.
7. Qurbonov M. M. Qonun ustuvorligini ta'minlashda sud-huquq islohotlari. – Toshkent: Akademnashr, 2020.